

felednünk, meg kell bocsátanunk mindent, mindenkinek, hogy az egyesek éljenek, gondolkozzanak és dolgozzanak az egészért.

Fölösleges rámutatnom az iskolákra, ki nem hallja a tanítók panasztát, és kinek nem fáj, hogy népünk egy része ijesztően közömbös, fáradt, érzéketlen. Lelket, érzést, megértést és tettekkészséget ébreszteni népünkben: *meghódítani népünket*, ez ma a mi legsürgősebb, legfőbb misszióink. Egyházunk olyan nagy lépést tett legfőbb testülete, a Egyházi főtanács újraszervezésével, amilyent egyik magyar egyház sem tett. Mi behívtuk falusi népünket a törvényhozók gyűlékezetébe. Igazán demokratikus testület lett a Főtanács, mert egyharmadát a falu küldi föl. Örvendetes jelenség. Illik, hogy az unitáriusok a legliberálisabbak, de az igazi misszió ezután következik. Föl kell ébreszteni nemcsak az új tagokban, hanem a leendőkből is azt a tudatot, hogy a joggal kötelességek járnak. Külföldi testvéreink szintén ilyen gondolkozással szerveződtek, hisz ők a nőket is felküldik évi gyűléseikre, de minden tagsággal együtt jár a tagsági díj megfizetése. Ez náluk egészen természetes, nálunk csak az egyházkebeli választásoknál van az a feltétel, hogy aki kepejével hátrálékos, nincsen szavazati joga. Bizony, most mindenkitől várjuk, hogy az egyház támoszlopaihoz vigyen vagy követ, vagy téglát. Ez az egyéni misszió s ha mi, papok, ennek tudatát fölértesztjük és cselekvővé tesszük népünk között, dicsőséges munkát végezünk.

Föl a lobogóval, rajta, induljon mindenki erre az új, üdvös és nemesítő missziói munkára!

Dr. Boros György,
egyh. főjegyző.

Liturgiánk reformja.

Templomi istentiszteletünknek mai bevett szertartási rendje, szokott formája lényeges vonásaiban a reformációtól dátálódik. A hitújítás óta e téren semmi lényeges módosítás, újítás nem történt, valamint más protestáns egyházaknál, úgy a mi egyházunknál sem. Pedig ha komolyan vesszük a keresztény tökéletesség parancsát, az élet fejlődésének, folytonos haladásának Istenadta, természetes jogát, a régi reformátori elvet: „ecclesia se semper reformari debet” — magasabb érdekek veszélyeztetése nélkül lehetetlen itt is az újítás elől kitérni.

Egyébiránt aminő változtatást mi ajánlunk liturgiánk gyakorlásában, az voltaképen nem is újítás, csak visszatérés a régi rendhez, amolyan „restitutio in integrum . . .” A törvényeket nem töröljük el, ellenkezőleg betöltjük.

A tiszta keresztény theizmus unitárius nézőpontjából tekintve a dolgot, az egészen világos, még ha paradoxonnak látszanék is, hogy Istentiszteletre tulajdonképp nem Istennek, hanem az Isten örök világához felemelkedni akaró *embernek* van szüksége. Isten benne él a világban, mint világöntudat, érzés, akarat, mint örök tökély, egyetemes gondolat s nekünk tér és idő korlátoltjainak, arasznyi létü embersors egyenlő osztályosainak, nem adatott más, mint szüntelen keresni az összhangot a mi akaratunk és az Ő akarata között, s belehelyezkedni az egyetemes világtörvény, magasabb célszerűség, isteni gondviselés megváltozhatatlan örök rendjébe. Minden olyan jámbor óhajlás, igyekezet, mellyel a halandó ember az egyetemes világtörvény és összhang édi magasságából Istent levonni s a maga kicsinyes szempontjaihoz, földi érdekeihez hajlítani akarja, esztelen ábránd, hiú törekvés. A vallás ősalapja a függés érzete s mi hitéletünkben azt az égi erőt, gondviselő kezét, Jézus szerint mennyei *Atyát* keressük, ki minket gyarlóságainkból és gyötrelmeinkből magához emeljen, kétségeink között megnyugtasson, küzdelmeinkben megáldjon és megszenteljen. Minden istentiszteletnek tehát végeredményben az a célja, hogy az értelem és érzelem világán keresztül az emberi akaratot meghassa, megindítsa és Isten akaratával megegyező, morális tevékenységre bírja.

Ezért állítható fel és alkalmazható általában az egész istentiszteleti aktusra a prédikáció szabálya: *annyt ér, amennyit épít.*

Az ótestamentum deista világnézetéből átszűrődött s a kereszténységben is uralkodó lett az a felfogás, hogy az istentisztelet: Istennek bemutatott *áldozat*. A pap Isten és ember között közbenjáró szószóló, Isten különös kegyelmét megnyerni akaró *áldozár*. E felfogásnak köszönhető, hogy liturgiánk nem tudott lépést tartani a haladó korról, a keresztény elv és szellem fejlődésével párhuzamosan s ennek tudható be, hogy a mai liturgus imája is valósággal hemzseg azoktól a gondolatoktól és szavaktól, melyek az ótestamentumba kívánkoznak vissza, sőt még ott is lefokozódnak, mert a próféta már azt hangoztatja, hogy Isten *irgalmasságot* akar és nem áldozatot.

Mikor mi reformot sürgetünk, akkor első sorban bizonyos új lelki reformációra gondolunk, arra a jézusi követelményre, hogy *igazimádók lélekben és igazságban imádják az Atyát*. A centennáris angol szónokkal mi is tételként állítjuk fel: az istentiszteletbe vigyünk be *színt és őszinteséget*, arra törekedve, hogy hitéletünk a maga színes, mozgalmas,

életerős külső megnyilatkozásában is hű tükre legyen Istenről és a világról alkotott, a tudomány által megerősített, tisztultabb nézeteinknek. Nem tévesztendő szem elől, hogy az istentisztelet nem öncél és nem kegyelmi kérvény a legfelsőbb trónhoz: az élet megjavítása, az ember fölépítése igazi eszménye. Az apostol is így határozza meg: „az igaz Istentisztelet: meglátogatni az özvegyeket és árvákat”. A „szentlélek templomá”-ról, az emberről van tehát szó, valahányszor a templomi szertartást végezzük. Arról a hívő lélekről, ki Istent kereső és tisztelő áhítatában, szent elragadtatásában foglya lesz a Krisztusnak s fáradhatatlan munkása az eszményi szentháromság, a szép, jó és igaz örök istenországának.

Liturgiai reformjavaslatunk másik irányadó szempontja az áhítat fölébresztésének a kérdése. A reformáció, mint tudjuk, nem kedvezett a művészetnek. A templomból száműzte, kidobálta a képeket, lebecsülte a zenét s az építészetben is megmaradt a rideg egyszerűségnél. Nekünk ma semmi okunk továbbfolytatni templomainkban a művészettel való ellenségeskedést. A művészi szépnek feltétlen meg van a jó hatása a vallásos érzelem mélyítésére, az áhítat fokozására. Ha a tudománynak kezet mert adni, a művészettel is bátran kezet foghat a vallás, hogy egymással karöltve, egymást erősítve, a lélek birodalmában hódító útra keljenek. Az a meggyőződésünk, hogy a vallásszabadság gyönyörű emlékének, az 1568-iki tordai országgyűlést ábrázoló képnek, egyetlen unitárius templomból sem volna szabad hiányoznia.

Zenei izlésünk nagyon fejletlen. Egy újabb irótól hallottam azt a megjegyzést, hogy a világon nincsen banálisabb dolog, mint végighallgatni egy falusi istentiszteletet. Nem kutatom, vajjon a szigorú megjegyzésből kiütköző vád minket mennyiben terhet. Tény, hogy sok másztást kell e téren is pótolni, népünk zenei izlését fejleszteni, elsősorban jó orgonákról és jó orgonistákról gondóskodni, különben féltő, hogy a templom a műveltebb rétegek között vonzó hatását egészen elveszíti. Aztán nem utolsó tényező a templom iránti vonzódás, az áhítat növelésében a prédikátor készültsége sem. A mai vallási igények az eddigi kényszermunka robot-átlagánál több teljesítményt kívánnak a hitszónoktól is. A felvilágosodás egyre terjed s tudományosan felvértezett, különböző eszmeáramlatok és világnézetek között határozott irányvonalba haladó szónok nem elégszik meg bizonyos száraz erkölcsi oktatások nyújtásával, hiányos mértékű és kétes értékű vérszegény prédikációk leckeszerű felmondásával. Beszéde hitteljes, művészi felépítés, szuggesztív meggyőződés lesz, lélek és élet, melynek súlyt és erőt ad a saját személyisége. Ne feledjük, hogy saját magunk megreformálása nélkül veszedelmes öncsalás volna külső reformokról beszélni is.

Amint a tervezetből kitűnik a felforgató forradalmár szerepétől távol, gyökeres újításra nem törekedtünk. A minden áron való újítás nem lehet célunk. A cél csak az, hogy „rend a lelke mindennek“ jelszóval az idők folyamán kialakult régi gyakorlatot építőbbé és az eddiginél rendszeresebbé tegyük. „Ahány ház, annyi szokás“ módjára ne legyen köztünk minden liturgusnak külön módszere. Azonos, egységes, úgynevezett kötött liturgiára kötelezzünk minden háztájt épen a szabadelvűség törvényénél fogva. Ezt a szabadelvűséget pedig ne értelmezzük annyira szabadon, hogy modernsége törekedve, félredobhatjuk a bibliát s egyházi beszédünk mottóját, akarom mondani, alapígéjét, a dekadens irodalom valamelyik gyöngye, akár egy Nietzsche könyve fogja szolgáltatni. Vallásunk a biblián, nevezetesen annak evangéliumi részén épült s ezt a fundamentumot kikezdeni egyet jelentene a kereszténységhez való jogunk eljátszásával. Az első keresztények istentiszteletének egyik lényeges alkatelemét képezte a bibliaolvasás. A reformáció e lerombolt tekintély helyébe új tekintély gyanánt állította oda a szentírást s a prédikátorok szüntelen azt magyarázták. Mikor mi a keresztény vallásos érzés beteges elfajulása ellen akarunk vitézkedni s a szekták terjedése ellen itt is, ott is felhangzik a vészkiáltás: nem követhetjük Dunántúli derék hitvitázóink példáját, akik a 16-ik század unitárius rajongásában a szentháromságra vonatkozó részt a bibliából egyszerűen kivakarták. A bibliát ne sikkasszuk el, hanem állítsuk vissza méltó helyére, istentiszteleti rendtartásaink központjába.

Ezeket előrebocsájtva, reformjavaslatunkat a következőkben tesszük meg:

I. Istentisztelet.

1. Hétköznap:

1. Ének.	3. Ima.
2. Bibliaolvasás. (Lelkész a szószéken e szavakkal: „Olvassunk a bibliából ...“ felolvas egy rövid részletet)	4. Miatyánk.
	5. Megáldás.
	6. Ének.

2. Vasárnap délelőtt:

1. Invokáció (Felállva énekelendő)	kal: „Olvassuk el a bibliából ...“ felolvassa azt a részt egészen, melyből az napi beszéde alapigéjét választotta.)
2. Derekas ének.	
3. Bibliaolvasás. (Lelkész kilép az Úrasztalához és ott e szavak-	

4. Szóló vagy karének. (Ezek hiányában halk orgonajáték, mi- alatt a lelkész az Úrasztalától felmegy a szószékre és ott imára készen elhelyezkedik.)	7. Közének.
5. Ima.	8. Beszéd.
6. Miatyánk.	9. Miatyánk.
	10. Utóima.
	11. Megáldás.
	12. Záróének. (Hivek ének végéig ülve benn maradnak.)

3. Vasárnap délután:

1. Invokáció.	6. Bibliamagyarázat.
2. Derekas ének.	7. Miatyánk.
3. Ima.	8. Megáldás.
4. Miatyánk.	9. Záróének.
5. Közének.	

4. Ünnepeken:

Hivatalos, nemzeti ünnepeken a főt. Püspök úr 320—925. számú rendeletével már kötött liturgiánk van. Imaszöveg és Miatyánk elmondása után, megáldás egészítené ki itten is a rendtartást.

Úrvacsoraosztással kapcsolatos ünnepeinken a vasárnap délelőtti sorrend annyiban változnék, hogy a bibliaolvasás, tekintettel az Istentisztelet hosszadalmasságára, elmarad. A szóló- vagy karének az úrvacsoraosztás alatt énekelendő. A prédikáció és az agenda utolsó imája után következő Miatyánk elhagyandó, a megáldás pedig a régi gyakorlat szerint, a záróének előtt tartandó.

Szentgericei gyülekezetünknel szokásban van, hogy a karácsony első napi reggeli istentiszteleten a derekas ének után „Hálát most adjunk” régi énekünket is elénekli a gyülekezet. Mikor az énekben a versszakhoz ér: „Ennek illik . . .,” feláll az egész gyülekezet s lelkész az ének viharzó hangjai közt megy fel a szószékre. Ezt a szép szokást szeretném általánosítani mindenütt s indítványoznám is a jelzett ének felvételét, ha templomi új énekeskönyvünk halálra nem ítélte volna.

A nagypénteki passziót rossz énekléssel agyonnyomorítva, valóságos kínszenvedések között is szereti hallgatni a népünk, bár kétségtelen, hogy a nagy szenvedő drámájának esetlen feltárása és művészi-etlen közlése nagyban hozzájárul az áhitat lerontásához. A passzióének-
lés maradjon meg, de tegyük elfogadhatóan művészbé. Rövidített alakjában, lehetőleg karba betanítva, azt hisszük, ki fogja elégíteni a

mai igényeket. A bibliaolvasás pedig pótolhatja a kihagyásokat. Ezek szerint a sorrend **nagypénteken**:

1. Invokáció.	4. Passzió.
2. Derekas ének.	5. Ima.
3. Bibliaolvasás. (Délelőtt Máté 26. része, délután Máté 27. része egészen.)	6. Miatyánk.
	7. Megáldás.
	8. Záróének.

Minden istentisztelet kezdetén és végén, mielőtt a templomba helyet foglalna, vagy onnan távozna, mindenki elmondja az ő halk egyéni imáját. Kötelező formulát, épen azért, mert ez az ima egyéni, nem tudok ajánlani. Csak a gondolatmenet kedvéért iktatom ide az alábbi formulákat.

Ima. Bementelkor.

Mennyei édes Istenem! Áldj és szentelj meg a buzgóságban, mellyel ide beléptem. Nyisd meg a Te igédnek szívemet, nyisd föl szememet, hogy Téged megláthassalak. Ámen.

Ima. Templomból kijövet.

Mennyei szent Atyám! Szent házad áldásával bocsásd el gyermeked. Lelked harmata, melyet itt nyertem, elevenítsen, éltesen, hogy lelkem feléd szálló zsoltár s életem szent dicséret legyen. Ámen.

A *megáldás* ehhez hasonlóan történnék: Ezek után a mi egy igaz Istenünk jóságával, szeretetével áldjon, kísérjen titeket. Éreztétek mindig, mindenütt, hogy templomba vagytok. Az édes családi tűzhely, a természet, a munka templomában is éreztétek, hogy Isten veletek van. S „ha Isten velünk, kicsoda miellenünk“. Úgy legyen! — Erre az egész gyülekezet rámondja: Ámen.

II. Urvacsora.

Jósolgatás nélkül merjük mondani, hogy a legünnepélyesebb és legmeghatóbb szertartásunk a mai gyakorlat mellett idővel egészen elfog sekélyesedni.

Ha azt akarjuk, hogy az urvacsora gyülekezeti életünkben továbbra is nélkülözhetetlen, buzgóságra nevelő, építő hatású szertartás legyen, akkor két dologra kell ezúttal nagyobb figyelmet fordítanunk. Egyik az előkészület, másik a kiszolgáltatás módja. Bűnbánati nagyheteken legyünk rajta, hogy minden urvacsorázó hívünk, ünnep előtt legalább egy-

szer templomba jöjjön s az előkészület bensőségében velünk osztozzék. A templomba terelésnél pedig ne külső fenyítő eszközök alkalmazása, — Úrasztalától való eltiltás és egyéb pogányságok — hanem a templom, az istentisztelet előbb tárgyalt vonzó hatása legyenek irányadók számunkra.

Elodázhatatlan kérdés az úrvacsora kiszolgáltatásának a módja is. A mai korban az egészségügyi kívánalmak s bizonyos tények előtt szemet nem húnnyhatunk. Gondoltunk-e arra, hány embert riaszt el a szeretet vendégségétől a közös kehely használata? S vajjon gondolkoztunk-e azon, hogy azok közül, akik szerencsések e szent vendégségben résztvenni, hányat tehetünk szerencsétlenné valamely fertőző betegség átnyújtásával? Fölér-e a belső építés a külső rontással?

Megérhetjük, hogy a mai rendszernek, — tekintettel a fertőző betegségek nagy számára s rohamos terjedésére — hatósági beavatkozás fog véget vetni. Véleményem szerint a közös kehely mellett meg kellene engedni a magán pohár használatát is. Ez azonban csak egyéni nézet. Ebben a kérdésben a liturgiai bizottság, illetve a kör határozott, egységes állásfoglalásra nem tudott jutni. Az általános lelkeszkörré vár e kérdés megnyugtató megoldása.

III. Keresztelés.

Evangéliumi alapon álló hitelveinket sehol sem adtuk föl annyira, mint ennek a szertartásnak végzésében. Tanítjuk, hirdetjük s hisszük is, hogy a keresztség önmagában nem idvezit s mégis eljárásunk sokszor az ellenkezőt látszik bizonyítani. A hangsúlyt arra tettük, hogy a kiseded *meg* legyen keresztelve s nem arra törekszünk, hogy *hogyan?* legyen megkeresztelve. Helytelen eljárás keresztszülők nélkül, csak a bábaasszonnyal keresztelni még betegség esetén is. Hiszen ettől az általánossá vált szokástól már csak egy lépés s oda jutunk, oda süllyedünk, hogy szükség esetén, a halál órájában a bábaasszony is keresztelhet, megmentendő a veszendő lelket. Keresztszülők jelenléte nélkül egyáltalán ne kereszteljünk. Ha a keresztszülő elhal, gondoskodjunk másról a helyébe. Ágendában irányítsuk rá a közfigyelmet a gyermekekre, mint közös kincsre s a nevelés kérdésével többet foglalkozzunk. Keresztelés helye a templom, vagy a szülői ház, s csak kivételesen a papilak. Minden hónap első vasárnapja és a sátoros ünnepek másodnapja legyen úgynevezett *keresztelő nap*. Ekkor a délutáni istentisztelet ideje alatt ünnepélyesen avassuk be egyházunk tagjai közé a keresztelendőket.

A dési egyesség által ránk kényszerített keresztelési formulát pedig a mai unitárius lelkiismeret nem bírhatja meg. Az igazság lelkének

el kell jönnie már, hogy ettől a tehertől megszabadítson. Az az egyházi jogi érvelés, hogy e formula elvetésével elszakítjuk magunkat a többi keresztény felekezetektől s azoknak joguk lesz az unitárius áttérőt újra keresztelni: tarthatatlan. A gyakorlatban azt látjuk, hogy hiába keresztelünk katolikus módon: „Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében“, a katolikus egyházba lépő hívünket mégis újra keresztelik. Ilyen oportunos felfogással akár a szenteket is visszafogadhatjuk és imádhathatjuk, mert különben kilöknek a kereszténység családjából. A kérdés sohasem az, hogy kicsodák és mennyiben tudnak minket keresztényeknek, hanem az, hogy mennyiben állunk a hamisítatlan evangélium alapján. A bibliakritikusok már régen eldöntötték, hogy Máté ev. 28:19, melyre a bevett keresztelési formula támaszkodik az I. Ján. 5:7-tel együtt későbbi betoldás. A dogmagyártók ezzel a betoldással kívánták a szentháromság dogmáját szentesíteni. A 16. és 17. század a mi szemünkben teljesen tisztázta a kérdést, hogy a szentháromság tanának mennyi köze lehet a bibliához, a Jézus tanításához s ha már akkor kimondatott, hogy semmi köze nincs, kérdem: mi közünk lehet nekünk a dogmát igazolni akaró, hitünkkel merőben ellentétes, nem hiteles bibliai szöveg keresztelési formulájához? Miért nem állunk a helyes alapra, az apostolok eljárását követve?

Az „Apostolok cselekedete“ könyvének 19:5 ből azt látjuk, hogy az első keresztények „Jézus nevére“ keresztelkedtek. Fogadjuk el ezt a Jézus tanításainak szellemével, az unitárius lelkiismerettel összeegyeztethető helyes alapnak s mi is eképen kereszteljünk. Új keresztelési formulánk tehát a következő: „Én tégedet N. N. *megkeresztellek az Úr Jézus nevére*“.

IV. Konfirmáció.

Az új iskolatörvény a tankötelezettséget 7 évre terjeszti ki a 7 éves kortól kezdve. Ennek alapján hitoktatási tantervünk úgy állítandó be, hogy a hitoktatás a maga egészében a konfirmációra való előkészítés legyen. Itt a tanterv kérdésével nem foglalkozunk, az egy más tanulmánynak lehet a tárgya. Javaslatunk tisztán csak a szertartási részre fog ezúttal szorítkozni.

A konfirmáció ideje kizárólag: Áldozócsütörtök. Istentisztelet tartama alatt, alkalmi beszéd után lelkész a szószékről lejöve bemutatja a növendékeket a gyülekezetnek. A növendékek felállnak és eléneklik egy templomi énekünket. (pl. „Hozzád imádkozom“, „Reménykedő szívvvel“ stb) Egy közülök, rövid, segítségül hívó imát mond. Leülnek. Kikérdés a Kátéból és vele összefüggő egyháztörténetünkből megtörténik.

Lelkész a „Hiszekegy“ alapján összegezi az unitárius hittant s felteszi a Káté utolsó kérdését többes számban: „Ezek után készek vagytok-e már az urvacsorát ti felvenni?“ Egy növendék szintén többes számban elmondja a kérdésre adandó feleletet. Ekkor rövid agenda után a növendékek az urasztala elé járulnak és eléneklik: „Szent Istenem tekints reám“. Egy leánynövendék mondja az urvacsoravétel előtti imát többes számban, mire a lelkész kiosztja az urvacsorát. Urvacsora kiosztása alatt a gyülekezet énekel. Kiosztás megtörténnén, egy fiunövendék mondja a második imát, mire eléneklik: „Hiszem, vallom egy az Isten“. Ekkor a presbiterek, illetve idősebb híveink a növendékek mellé kiállanak s papszenteléshez hasonlóan, kézrátétellel (növendékek féltérdre ereszkednek) segédkeznek a felavatásban a lelkésznek, ki a jelenet alatt pár szavas felavató imát mond, majd pedig a növendékeket megáldva elbocsátja.

Vallása megtartására az ifjút megesketni, nem unitárius és nem keresztényi dolog.

V. Esketés.

A gyakorlatban levő szertartás rendén van, csupán a buzgóság növelése s az ünnepélyesség szempontjából ajánljuk, hogy lehetőleg mindig a templomban végeztessék. Mikor az egyházi áldásra várók az anyakönyvvezető irodájából kilépnek, megkondul a harang s templomba szólítja jórészt az egész gyülekezetet, hogy tanuja legyen két, örök hűséget fogadó szív dobbanásának, ismételten hallja a keresztény családi erényeket s egy megható jelenettel gazdagodva, újabb alkalma legyen buzgóságában gyarapodni.

VI. Temetés.

Valamennyi szertartásunk közül kiemelkedő fontosságában. Igazi missziót csak itt végezhetünk. Sajátságos, hogy éppen ez a legrendszer-telebb és semmi írott szabályunk, egyöntetű rendtartásunk nincsen e tekintetben. Még sajátságosabb, hogy egyes vidékek szokásait tartsuk irányadóknak s ne mi irányítsuk a vidéket a gyakorlatban legépítőbbnek bevált rendszer kötelező előírásával. A következő, általánosan kötelező rendszer bevezetését javasoljuk:

a) Gyermek temetésénél.

1.-Ének. 2. Ima. 3. Miatyánk. 4. Búcsuszó. 5. Ének.

b) Felnőttek temetésénél.

1. Ének. 2. Ima. 3. Miatyánk. 4. Közének. 5. Beszéd. 6. Miatyánk.

7. Utóima. 8. Ének. Búcsuztatás a beszéd befejező része és általános-ságban, nem névszerint történik. A gyászoló család kívánságára alap-igés prédikáció helyett oráció tartható. Ez esetben a sorrend: 1. Ének. 2. Előfohász. 3. Oráció. 4. Ima. 5. Miatyánk. 6. Búcsuszó. 7. Ének. Leg-általánosabban, különösen városi gyülekezeteinkben ez a rendszer van elterjedve. Hátránya, hogy itt is a közének és a biblia elsikkad.

Temetési beszédünk mindig alkalmi legyen, a halottról szóljon s ne a megsirattatásra, hanem inkább a megvigasztalásra törekedjünk. A halottdicsérés és a kipredikálás között találjuk meg a helyes középútat. A bünt palásttal nem takargathatjuk, de viszont a szigorú ítélkezésre sincs jo-gunk. Helyes erkölcsi ítélőképességgel rendelkezve a temető lelkész, min-dig tudja, hogy adott körülmények között mit mondhat és mit kell el-hallgatnia. Ha jól ismeri a halottját és a részvétet nem a szájában: a szivében hordozza s ha ez a lelki tartalom megfelelő készültséggel pá-rosul: építő hatásu lesz a szolgálata, a végtisztességadás, mely után nem fogja hallani a néptől, hogy a halottat „elvesztegették“.

Temetés előtt a részvétlátogatást mindig tegyük meg. Cura pasto-ralis-ra ekkor van, ilyen alkalmakkor legnagyobb szükség.

Sok helyen szokásban van az, hogy az elhantolás után a hozzá-tartozók nevében megköszönik a belső emberek szolgálatát. A lelkész erre röviden válaszol és a gyülekezetet megáldja. Szép szokás, tegyük általánossá.

A torozásban való részvételtől a belső embereket fegyelmileg tilt-suk el.

Utoljára még valamit a harangozás rendjéről is. *Istentiszteletek* al-kalmával hétköznap reggel a kis haranggal, szombaton vecsernyére a nagy haranggal húznak egyet. Nagy héten reggel a nagy haranggal egyet, ünnep szombatján este előbb a nagy haranggal, azután a kis harang-gal egyet-egyet és végül összehúzzák. Ünnepeken ugyanúgy, mint ün-nepszombatján este.

*Temetések*kor férfi halottnak a nagy haranggal, női halottnak pedig a kis haranggal kezdik az úgynevezett „szakgatás“-t. A temetés napján délelőtt 10 órára is harangoznak. Temetés kezdetén előbb a két haran-got összehúzzák, azután a naggyal húznak egyet, a gyűlőt addig húzva, míg a belsőemberek a temetés helyszínére megérkeznek. Vasárnap vagy ünnepnap templomozás előtt (a délelőtti órákban) halottnak nincsen harangozás.

Ezekben óhajtjuk liturgiánk reformját végbevinni. Ismételten hang-súlyozzuk, hogy korántsem a mindenáron való újítás vágya v. pláne fel-forgatási tendencia, hanem csak a célszerűség vezetett e tervezetben

kontemplált módozatokra. Az a gondolat, hogy céltudatos, egységes rendszerrel eredményesebben munkálhatjuk hitéletünk fellendítését. Jelszavunk az apostol buzdítása: „Mindenek ékesen és szép renddel legyenek“.

Szentgerice, 1925. augusztus hó 11-én.

Keresztesi Dénes,
szentgericei unit. lelkész.

Fenti javaslatot a „marosvidéki unitár. lelkész kör“, mint az általános lelkész körnek 1922. okt. 28-án, Kolozsvárt tartott gyűléséből kiküldött liturgiai bizottsága, f. év aug. 12-én Nyárádszeredában tartott értekezletén elfogadta és teljes egészében magáévá tette.

Elnök helyett:

Halmágyi János,
esperes.

Jegyző:

Pap Gyula.

A gyülekezeti fegyelem.

Minden egyesülésnek, legyen az politikai, társadalmi vagy vallási, egyik legnélkülözhetetlenebb pillére: a fegyelem. Fegyelem nélkül a legkisebb gazdaságot sem lehet eredményesen vezetni, annál kevésbé egy olyan testületet, mely ezer tagot számlál, a kiknek életviszonya, egyéni természete, jelleme, műveltsége egymástól különböző. Ez történelmi igazság, ezer évek leszűrt igazsága. Mózes és Mohamed, a denteronómium és korán, Pál apostol és az első keresztények gyülekezeti élete örök tanúságok.

Gondolom, hogy ez a kérdés igen közletről érdekel minket is, kik a gyakorlati lelkipásztorság mezején munkálkodunk, hiszen szomorúan tapasztaljuk, hogy bár az egyház mint olyan, a legideálisabb erkölcsi alapelveken épült, céljának munkálásában mégis gyakorta találkozik olyan akadályokkal, melyeket az emberi gyarlóság, közöny, vagy szándékos rosszindulat állít útjába.

Egyébiránt a Krisztus anyaszentegyházának kebelében nem új jelenségek ezek. A Pál apostol leveleiben foglalt intelmek tanusítják, hogy az általa alapított gyülekezetek fegyelmezése neki is állandóan meg lehetős gondot okozott. Mert voltak bizony azokban paráznák (I. Kor. 5. 1. Efez 5. 3—5.) és kevélyek (I. Kor. 5. 2.), fősvények és bálványimádók, szitkozódók és káromkodók, részegesek és ragadozók (I. Kor. 5. 11.), tiszt-